

Πρόλογος Εγκαινίων

Αποτελεί ευτυχή συγκυρία το γεγονός ότι Το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού ανοίγει σήμερα τους εορτασμούς για την επέτειο των 100 χρόνων ελευθερωμένης Θεσσαλονίκης με μια πρωτότυπη έκθεση του διάσημου Μακεδόνα της διασποράς καθηγητή Ευθύμιου Βαρλάμη με θέμα «Ο Χριστός στην Ελλάδα σήμερα». Μια διπλή επέτειος για το Μουσείο μας, αφού η πρώτη απόφαση του Γενικού Διοικητή της Μακεδονίας Στέφανου Δραγούμη για την ίδρυση «Κεντρικού Βυζαντινού Μουσείου» στη Θεσσαλονίκη ελήφθη έναν μόλις χρόνο μετά την απελευθέρωση της πόλης. Το θέμα είναι και επίκαιρο χρονικά καθώς σιμώνει το Πάσχα, περίοδος περισυλλογής με σκοπό την προσωπική λύτρωση μέσα από το βίωμα των Παθών και της Ανάστασης του Κυρίου.

Μια έκθεση με ένα τέτοιο θέμα δεν θα μπορούσε να βρει καλύτερη στέγη και φιλοξενία από ένα Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού για τους εξής μεταξύ άλλων λόγους: 1) Ο Χριστιανισμός αποτελεί κύριο συστατικό στοιχείο της οικουμενικής Βυζαντινής αυτοκρατορίας και της Βυζαντινής αυτοκρατορικής ιδεολογίας. 2) Η ζωγραφική αποτελεί την παραστατική εκείνη τέχνη που διαδραμάτισε κυρίαρχο ρόλο στο Βυζάντιο σε σχέση με τη γλυπτική, η οποία είχε συνδεθεί κατ' εξοχήν με τον ειδωλολατρικό κόσμο της Αρχαιότητας παράγοντας δημιουργίες μεγαλειώδεις. Η Βυζαντινή τέχνη γενικότερα και βεβαίως και η μεταβυζαντινή προσέφερε θαυμάσια έργα βαθιάς θρησκευτικότητας με θέμα το Χριστό και τη ζωή του. 3) Η ζωγραφική του Βυζαντίου ενέπνευσε, απασχόλησε, καθορίζοντας θέσεις και αντιθέσεις, τη μοντέρνα τέχνη με τον δυσδιάστατο και εξπρεσιονιστικό χαρακτήρα της, με την οποία τη συνδέουν κοινές αισθητικές αρχές.

Οι καλλιτέχνες στο Βυζάντιο προσπάθησαν με τη βοήθεια των θεολόγων να αποδώσουν την Θεοφάνεια, τη φανέρωση του προσώπου του Χριστού, την ενότητα του Υιού με τον Πατέρα και το Άγιον Πνεύμα, την θεότητα του Αγίου Πνεύματος, το προαιώνιο του Θεού, μέσω του οποίου δημιουργήθηκαν τα πάντα. Και στην προσπάθειά τους αυτή κατόρθωσαν να αποδώσουν εικαστικά αυτό που με επιγραμματικό τρόπο αναφέρεται στα ιερά κείμενα και διατυπώνεται στην Αποκάλυψη: «Εγώ ειμί το Α και το Ω, λέγει Κύριος ο Θεός, ο Ων και ο Ην και ο Ερχόμενος, ο Παντοκράτωρ». Με άλλα λόγια παρουσίασαν τις εκφάνσεις του Θεού στο πρόσωπο του ενσαρκωμένου Χριστού, του θείου Λόγου, έτσι ώστε ο πιστός, καθώς θα βλέπει την παράσταση, να αισθάνεται ότι στη μορφή αυτή «κατοικεί παν το πλήρωμα της θεότητος σωματικώς».

Στα έργα του καθηγητή Βαρλάμη ο Χριστός απεικονίζεται σε έναν εκλεκτικιστικό συνδυασμό της γενειοφόρου μορφής του Παντοκράτορα της Βυζαντινής τέχνης μ' εκείνη του Ιησού Ναζωραίου της δυτικής τέχνης, σε ώριμη ηλικία με κόμη που πλαισιώνει το πρόσωπο και έκφραση ματιών που ποικίλλει καλώντας τον παρατηρητή σε αναγνώσεις πολλαπλών επιπέδων με γνώμονα την υποκειμενικότητα. Παρόλα αυτά είναι ο Χριστός Παντοκράτωρ, ο Παντοδύναμος, ο Απόμακρος αλλά και Αγαθός που φροντίζει τα δημιουργήματά του.

Οι απεικονίσεις του Χριστού στην παρούσα έκθεση από τον Καθηγητή Βαρλάμη, προσωπογραφίες, αφηγηματικότερες συνθέσεις, έργα πλαστικής, αποτελούν μοναδικές δημιουργίες, που συνδυάζουν διαφορετικές τεχνικές και τεχνοτροπίες συνδέοντας την παράδοση με το μοντέρνο και το μεταμοντέρνο. Η ποικιλία στη χρήση του χρώματος και την απόδοση του φωτός έχουν εξαιρετικά αποτελέσματα με ιμπρεσιονιστικές και εξπρεσιονιστικές αναζητήσεις. Στα έργα του εντάσσονται συχνά μορφές και μοτίβα από δημιουργίες μεγάλων ζωγράφων του παρελθόντος που αγαπά ο καλλιτέχνης με ιδιαίτερη μαεστρία δίνοντας μεταξύ άλλων και έναν διδακτικό χαρακτήρα σε αυτά τονίζοντας τη διαρκή παρουσία του Χριστού ανά τους αιώνες. Εκπλήσσει η ποικιλία στην έκφραση του Κυρίου, ιδιαίτερα στα πορτρέτα, ενώ ο ολόγλυφος Χριστός του Μυστικού Δείπνου αν και από ψυχρό υλικό αποπνέει εξαιρετική θέρμη και ανθρωπιά αποτελώντας μια ανοιχτή αγκαλιά για όλους. Είναι χαρά μας να φιλοξενούμε αυτά τα έργα υψηλής αισθητικής και νοήματος στο Μουσείο μας που συνδυάζουν το γήινο με το υπερβατικό δημιουργώντας στην πραγματικότητα νέες εικόνες που συγκινούν και διδάσκουν.